

Дидактичний потенціал компетентнісної моделі освіти у розвитку творчих здібностей учнів проектних класів «Інтелект України»

Світлана ДОЦЕНКО,

кандидат педагогічних наук, докторант кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди,

Василина ХАЙРУЛІНА,

кандидат педагогічних наук, член-кореспондент НАПН України, директор Українського коледжу імені В.О. Сухомлинського

Стратегічним вектором модернізації загальної середньої освіти є її розбудова на засадах компетентнісного підходу. Реалізація основних положень компетентнісної освіти дає змогу створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей молодого покоління українців.

Як засвідчує аналіз сучасної наукової літератури, проблема розвитку творчих здібностей учнів перебуває в центрі уваги багатьох дослідників. Теоретико-методологічні засади питання творчості висвітлено у працях А.Алексюка, Ю.Алієва, Г.Бугайцева, І.Волкова, О.Джуринського, Д.Кабалевського, Г.Калмикова, В.Качкана, В.Кузіна, Л.Левчука, Б.Лихачова, Л.Ніколаєнко, С.Сисоєвої, І.Соколова, О.Сухомлинської, Т.Шпікалової, М.Ярмаченка та ін. Важливу роль у формуванні сучасних педагогічних підходів до розвитку творчих здібностей зіграли дослідження в галузі дидактики школи (Н.Бібік, В.Вільямс, І.Журавльов, Л.Заков, Т.Комарова, І.Лернер, Х.Пассоу, В.Раєвський, О.Савченко, М.Скаткін, Д.Сіск та ін.). Останніми роками широкою визнання набули дослідження фундаторів вимірювання творчих здібностей: Дж.Рензулі, П.Торренса, Е. де Боно, Дж.Гілфорда, Л.Холлінгуорта та ін. Психолого-педагогічні проблеми творчості є предметом дослідження відомих зарубіжних учених: Ж.Брюно, С.Кейплан, Ф.Монкс, Р.Палес, Х.Пассоу, А.Робінзон, Д.Сіск, А.Танненбаум, К.Хеллер, А.Ціаміс, Б.Шор та ін.

Роль спеціальних здібностей, які є передумовою успішності людини у конкретних видах діяльності, розкрито в працях Т.Кудрявцева, Б.Ломова, Н.Менчинської, В.Моляко, Б.Нікітіна, В.Сидоренко І.Якиманської (технічних здібностей), Б.Ананьева, Т.Артем'єва, Е.Голубєвої, Н.Ветлугіної, Н.Лейтеса,

Б.Ломова, О.Рудницької, К.Тарасової, Б.Теплова (музичних здібностей), О.Мелік-Пашаєва, О.Савенкова, А.Терентьєва (образотворчих здібностей), М.Бахтіна, Ю.Лотмана, Г.Поспелова, О.Нікіфорова, З.Юрченко (літературних здібностей), Ж.Адамара, В.Бевза, І.Верделі, А.Колмогорова, В.Кузьменко, В.Крутецького, О.Лурія, А.Маркушевича (математичних здібностей), Б.В'яткіна, В.Волкова, О.Сиротина, В.Фарфеля (спортивних здібностей) та ін.

Високо оцінюючи значення проведених досліджень у галузі розвитку творчих здібностей учнів, важливо наголосити на доцільності обґрунтування особливостей цього процесу в умовах реалізації компетентнісного підходу. Тому **метою** статті є визначення дидактичного потенціалу компетентнісної моделі освіти щодо розвитку творчих здібностей учнів проектних класів «Інтелект України».

У Державному стандарті загальної середньої освіти, розробленому відповідно до її концептуальної мети з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів, визначається зміст початкової загальної освіти, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання та передбачає повноцінний розвиток особистості з широким інтелектуальним потенціалом. Важливим завданням національної освіти є підвищення її якості шляхом осучаснення змісту шкільної освіти, в центрі якого – розвиток функціональної грамотності школярів, навичок самостійного пошуку, критичного аналізу та оцінювання, тобто здійснення переходу від виховання «людини, яка знає» до «людини, яка здатна творчо мислити, діяти та саморозвиватися».

Упродовж тривалого часу творчі здібності вважалися притаманними лише обранцям долі. Проблемами творчості з давніх-давен цікавилися

Платон, Аристотель, Августин, Гегель, Песталоцці та ін. Розуміння творчості як інноваційного процесу започаткував Платон, який визначив її як перетворення небуття в буття. І.Кант і Г.Гегель пов'язували творчість із діалектикою необхідності та свободи. Перший філософ України Г.Сковорода у своїх працях наголошував: «Єдність думок, вчинків, слова і діла, розуму і волі сприяють розвиткові всебічно розвиненої, духовної особистості, яка надалі буде працювати наполегливо, творчо». У центрі власної філософії просвітитель вбачав людину; проголосив принцип «пізнай себе», вияви власні природні схильності, задатки до діяльності певного виду, знайди свою «сродну працю». Тобто філософ був упевнений у тому, що кожна людина має творчі здібності від народження і здатна щасливо творити, реалізовуватися у правильно обраній (на основі задатків) діяльності в суспільстві. Г.Сковорода обстоював залежність розвитку творчих здібностей від усвідомлення людиною власних задатків та свободи вибору діяльності певного виду в соціумі.

Спіраючись на інші світоглядні міркування, папівні у XVIII столітті, І.Кант пов'язував творчі здібності з продуктивною здатністю уяви. Він вважав, що структура творчого процесу є найважливішим виявом свідомості. Згідно з міркуваннями І.Канта, творча здатність уяви поєднує різноманіття почуттєвих вражень і єдність понять розуму. Уява ототожнює в собі споглядання і діяльність людини. Отже, творчі здібності, на переконання І.Канта, перебувають у самій основі пізнання людиною навколишньої дійсності.

Проблемам феномена творчості та його природи, формуванню і вияву творчих здібностей, їх діагностиці присвячено багато досліджень у психологічній науці. Це питання досліджували В.Ананьєв, Д.Богоявленська, Л.Виготський, Л.Рубінштейн, Б.Теплов, Я.Пономарьов, В.Моляко, В.Шадриков та ін. Проблема творчості розглядали зарубіжні дослідники Г.Айзенк, Е. де Боно, М.Воллах, Дж.Гілфорд, Е.Торренс, Н.Коган, Т.Рібо, С.Мідник, К.Роджерс, Р.Стернберг, З.Фрейд, Е.Фромм, К.Юнг та ін. Основна характеристика творчості – створення нового. З-поміж позицій сучасних науковців щодо природи творчості виділяють два підходи. Перший пов'язаний із тим, що творчість розглядається як діяльність, спрямована на створення нових суспільно значущих цінностей; основна увага приділяється критеріям об'єктивної новизни й оригінальності продуктів творчої діяльності. Другий підхід ґрунтується на тому, що творчість пов'язується із самореалізацією людини, розвитком мотивації її творчої діяльності. Критерій творчості в такому розумінні, її цінність – особистість самої людини, а не лише продукти творчої діяльності.

У педагогічній літературі творча особистість розглядається як індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для такої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найхарактернішим.

Основним показником творчої особистості вважається наявність творчих здібностей, що розуміються як індивідуально-психологічні здібності людини, які відповідають вимогам творчої діяльності та є умовою її успішного виконання [8].

Проблема джерел творчого розвитку у психолого-педагогічних дослідженнях розглядається в загальному контексті наявних теорій розвитку особистості. Розвиток особистості розуміється як зміна її кількісних і якісних характеристик, що відбувається з часом у будові тіла, психіці, поведінці (Б.Ананьєв, А.Асмолов, Б.Грінченко, Г.Костюк, Р.Немов, А.Макаренко, В.Сухомлинський та ін.). Аналізуючи ідеї В.Сухомлинського, наголосимо на його розумінні ідеалу людини – особистості, яка творчо мислить, глибоко відчуває красу навколишнього світу, творця матеріальних та духовних цінностей, мудрого мислителя і дослідника, патріота, гуманіста, вмільця. В.Сухомлинський зазначав, що творчість є необхідною умовою існування людини: «Без творчості немислиме пізнання людиною своїх сил, здібностей, нахилів; неможливе утвердження поваги до себе, чуливе ставлення особистості до морального впливу колективу. Без творчого життя особистість не може бути вихованою, без творчості немислимі духовні, інтелектуальні, емоційні, естетичні, ідейні взаємини між особистостями в колективі» [9]. Василь Олександрович сформулював і обґрунтував положення про те, що виявлення і розвиток творчої активності залежить від оточення, в якому перебуває людина. Він наголошував: «Процес творчості характерний тим, що творець самою працею своєю і її наслідками справляє величезний вплив на тих, хто поруч з ним. Одухотворення й натхнення однієї особистості породжує одухотворення й натхнення в душах інших ... Творчість – це незримі ниточки, які об'єднують серця. Якщо ви хочете, щоб людина благотворно впливала на людину, утверджуйте в духовному житті колективу й особистості творчість» [6].

Під час розгляду питань творчих здібностей часто використовується термін «креативність». У психологічній енциклопедії креативність розуміється як здатність людини до творчості, що виявляється у мисленні, спілкуванні, відчуттях, окремих видах діяльності і характеризує особистість у цілому або її окремі сторони. Е.Торренс та Т.Третяк вказують, що креативність визначається як здатність породжувати нові, оригінальні ідеї і, у такий спосіб, ефективно вирішувати проблемні ситуації. Зважаючи на спільний зміст понять «креативність» та «творчість» їх можна вважати тождешними [12].

Поняття «творчі здібності» має складну структуру. Дослідники виділяють різні його складники. Структуру творчих здібностей ми розуміємо як систему компонентів (здібностей), що забезпечують успішне виконання діяльності стосовно створення нового. Для визначення структурних компонентів творчих здібностей для нашого дослідження важливим є звернення до аналізу наукової літератури,

результатів досліджень щодо окресленої теми. За Р.Стернбергом, структура творчих здібностей охоплює «три спеціальні інтелектуальні здібності»: 1) *синтетична* (бачити проблеми в новому світлі й уникати звичного способу мислення); 2) *аналітична* (оцінити, чи варті ідеї подальшого розроблення); 3) *практично-контекстуальна* (переконати інших у цінності ідеї). Критеріями розвитку творчих здібностей Е.Торренс та Дж.Гілфорд вважають: продуктивність мислення (кількість сформульованих ідей); гнучкість мислення (кількість різних категорій відповідей, кількість змін аспектів предмета); оригінальність (оригінальними вважають ідеї, що відрізняються від очевидних, банальних чи усталених; також враховується частота використання цих ідей); деталізація (визначається вмінням виділяти й описувати значущі деталі під час формулювання нової ідеї).

Науковець Є.Тунік виокремлює такі структурні компоненти творчих здібностей: допитливість; уява; складність і схильність до ризику. Дослідник творчої обдарованості А.Матюшкін обґрунтував таку її синтетичну структуру: високий рівень пізнавальної мотивації; високий рівень дослідницької творчої активності; гнучкість мислення; швидкість мислення; здатність до прогнозування та передбачення; здатності до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки [2]. В.Моляко виділив такі складові творчого потенціалу: задатки і схильності індивіда; силу вияву інтелекту; особливості темпераменту; особливості характеру; інтереси і мотивацію; інтуїцію; особливості організації своєї діяльності. Н.Дружинін розглядає у структурі творчих здібностей інтелект; навченість; креативність (перетворення знань). Він наголошує на важливості індивідуальних особливостей особистості, що дає змогу розрізнати людей як більш і менш творчих. І.Малахов пропонує таку структуру творчих здібностей: мислення (конвергентне, дивергентне); якісні показники розумової діяльності (широта категоризації, швидкість, гнучкість, оригінальність); уява; творче самопочуття; інтелектуальна ініціатива (творча активність, чутливість до проблеми). В.Кудрявцев, розглядаючи структуру творчого потенціалу, акцентував на уяві та ініціативності. Є.Гетьманська виділяє три взаємопов'язаних структурних компоненти: пізнавальна мотивація; творче мислення; творчі якості особистості. Є.Гончарова обстоює у складі пізнавально-креативного компонента уяву й емоційну розвиненість, у пізнавально-інтелектуальному

– вербальний інтелект, творче мислення, пізнавальну активність, а в творчому – творче сприйняття і творчий продукт. Отже, в науковій літературі не існує єдиної думки щодо питання структури творчих здібностей. У нашому розумінні структура творчих здібностей учнів охоплює компоненти:

1) когнітивно-емоційний (дивергентне мислення, особливості темпераменту, експресивність, емоційна чутливість);

2) особистісно-креативний (творчий потенціал, уява, критичність, незалежність, схильність до ризику, інтелектуальна активність);

3) мотиваційно-ціннісний (потреба у творчій діяльності, суспільно значущі мотиви діяльності, визнання цінності творчості);

4) діяльнісно-процесуальний (творча самостійність, здатність оптимізації своєї поведінки);

5) рефлексивний (самооцінювання творчої діяльності, прагнення особистості до самоосвіти, саморозвитку).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що розвиток творчих здібностей потребує певної організації та реалізації педагогічних умов, які враховують вікові, соціальні, психофізіологічні, особистісні особливості учнів. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей розглядаємо як середовище, в якому відбувається досліджуваний процес. Отже, процес розвитку творчих здібностей здійснюватиметься успішніше завдяки забезпеченню таких педагогічних умов:

– організація навчання в дії, що спрямоване на навчання шляхом вирішення проблемних ситуацій, проблемних і креативних завдань, отримання відповідних знань під час групової роботи;

– використання спеціальних методів навчання, орієнтованих на дослідницьку діяльність, що має на меті розвиток індивідуальності шляхом виявлення задатків і здібностей;

- підтримка спроб самостійного пошуку розумних неочікуваних рішень у нестандартних ситуаціях;
- створення вільної атмосфери навчання: заохочення і винагороди творчих ідей та результатів творчої діяльності.

Аналіз наукових джерел з теми дослідження та результатів педагогічної практики дає підстави для висновку, що зазначені умови сповна можна забезпечити в загальноосвітніх закладах, діючих на засадах компетентнісного підходу, концептуальною метою якого є формування в учнів системи ключових загально-предметних і спеціальних компетентностей. Компетентнісний підхід обстоє передусім не значущість інформованості учня, а вміння вирішувати проблеми, здатність до творчого оволодіння знаннями, вміння застосовувати знання у нестандартних ситуаціях, працювати в команді, члени якої відрізняються мобільністю і розвиненим почуттям відповідальності.

У сучасній концепції освіти все більш значущим є завдання виховання особистості, здатної до самовизначення і конструювання власного життєвого шляху в потоці соціально-економічних і культурних змін [1]. Нинішнім школярам належить почати самостійне життя і трудову діяльність в умовах, коли є актуальними не тільки правильний вибір професії та працевлаштування, а й розвиток особистісних якостей. Відповідно до потреб сучасного суспільства, майбутній випускник, опановуючи ключові компетентності, повинен набувати таких здатностей:

- вміння адаптуватися в реальних умовах, критично мислити, виявляти проблеми, що постають, формулювати гіпотези, знаходити альтернативні варіанти вирішення проблем, нести відповідальність за результати власних дій;
- виявляти активність у пізнанні навколишнього світу, навчитися здобувати знання з різних джерел, аналізувати інформацію, вміння узагальнювати, формулювати й аргументувати висновки, вміння

застосовувати здобуті знання на практиці в різних ситуаціях;

- володіти навичками спілкування, бути контактним у різних соціальних групах, вміння відстоювати власну думку і бути толерантним до думок інших, працювати в колективі у різних галузях, запобігати конфліктним ситуаціям, виконувати різні соціальні ролі;

- самостійно працювати над розвитком інтелектуального, фізичного, культурного рівня.

Отже, проблема формування загальних компетентностей є багатоаспектною і складною, що передбачає необхідність не лише набуття знань умінь і навичок, а й швидке та ефективно оволодіння ними, закріплення і використання в повсякденному житті для вирішення реальних проблемних ситуацій.

Компетентнісна освіта, за визначенням Ж.Делора в доповіді «Освіта: скритий скарб», виголошеній на Міжнародній комісії з освіти для XXI століття, ґрунтується на чотирьох базових принципах: *вчитися пізнавати, вчитися робити, вчитися бути разом, вчитися жити*. Жак Делор зазначав, що «освіта є необхідною умовою для того, щоб дати людству можливість рухатися вперед до ідеалів світу, свободи і соціальної справедливості». Компетентнісний підхід в освіті визначається ідеєю оцінювання результату освіти за ступенем готовності людини до самостійного вирішення різних проблем у своїй практичній діяльності; принципом самостійної діяльності і особистої відповідальності. Значну увагу він звертає на особливі компетентності, що дають змогу людині працювати зі «своїм особистим простором», тобто використовувати власні ресурси для самовдосконалення і успішної життєтворчості, спираючись на самосвідомість як динамічну систему уявлень про себе, усвідомлення нею своїх фізичних, інтелектуальних та інших якостей.

При цьому теоретичною базою розвитку творчих здібностей в умовах компетентнісного підходу є таксономія Б.Блума [13]. Основу зазначеної таксономії становить принцип ієрархічної залежності: кожна наступна категорія складніша за попередню й обов'язково її охоплює (див. рис. 1).

Перший рівень таксономії Б.Блума – це знання. Основними цілями на цьому рівні є запам'ятовування та відтворення учнями певної інформації, для демонстрації знання конкретних даних (термінології, дефініцій); засобів і способів дії з ними (норм і правил); класифікації критеріїв, методів; оперування категоріями та загальними поняттями (принципами, теоріями тощо). Отже,

Рис. 1. Таксономія Б.Блума

оцінюється здатність пригадувати, впізнавати й переказувати відповідну інформацію.

Другий рівень – розуміння – Б.Блум поділяє на такі складники: переклад, інтерпретацію й екстраполяцію. «Переклад» розуміють як передачу інформації іншою мовою або в іншій формі; він означає: перетворення абстрактного на конкретне, наведення прикладу, перетворення слів на символи, ілюстрації, карти, таблиці, діаграми, графіки або формули й навпаки. «Інтерпретація» (пояснення) – це фіксація основної ідеї як цілісного; відокремлення істотного від несуттєвого; розпізнавання обґрунтованих висновків і необґрунтованих; виведення висновку або узагальнення даних. Отже, сутність інтерпретації полягає в тому, щоб у результаті логічного міркування на основі певної інформації визначити зміст чого-небудь. «Екстраполяція» має відношення до розширення змісту або окреслення значення, наслідків у майбутньому на основі представленої інформації. Отже, на цьому рівні учні оцінюються на підставі їхньої здатності обробляти інформацію, а саме – переформулювати та переструктурувати матеріал власними словами.

Третій рівень цілей – використання – передбачає опанування вміннями співвідносити свої знання з реальною ситуацією, що розуміється як використання знань у нових ситуаціях; застосування абстрактних знань у практичних ситуаціях. Безумовно, застосування знань є критичним процесом, тому для цього необхідно виконати певні дії: знайти в проблемі відомі елементи, переформулювати проблему на знайомий контекст, класифікувати проблему за типом, дібрати альтернативні рішення та використати їх для знаходження рішення. Крім того, для оцінювання ефективності рішення необхідно розробити критерії, що дадуть змогу диференціювати різні рівні якості виконання цих завдань (наприклад, застосування мозкового штурму, інтелектуальних карт тощо).

Четвертий рівень – аналіз, що припускає вміння класифікувати та подрібнювати матеріал на складові, а саме: 1) елементи (наприклад, на припущення,

факти, гіпотези, думки, висновки, що підкріплюють висловлення тощо); 2) зв'язки (причина й наслідок, послідовність, припущення й висновки); 3) організаційні принципи (форма, модель, матеріали і їхній зв'язок з певними поглядами тощо). Отже, оцінюється здатність аналізувати матеріал за зазначеними параметрами.

П'ятий рівень – синтез, що передбачає синтезування елементів для одержання єдиного цілого, раніше не відомого. Продуктами цього синтезу можуть бути звіт, есе, розповідь, наукова доповідь, малюнок, музичний твір, план, модель, метод, теорія, прийом тощо. Така діяльність забезпечує умови для інсайтів, що дає змогу виходити за межі власного рівня розуміння, допомагає створювати нові ідеї.

Шостий рівень – оцінювання – припускає обґрунтування суджень щодо цінності ідей, праць, рішень, методів або матеріалів для конкретної мети. Оцінні судження обґрунтовуються на підставі певних критеріїв і стандартів, що визначаються самими студентами або заздалегідь викладачами. Розрізняють такі типи критеріїв: а) внутрішні (логічність, послідовність, обґрунтованість, ясність тощо); б) зовнішні (підпорядкованість певним цілям, ефективність, способи досягнення, економічність, відповідність стандартам тощо).

Основним принципом оцінювання на шостому рівні є розвиток навичок обґрунтованого оцінювання. Наприклад, учням було запропоновано зробити критичний аналіз окремої задачі. Успішне виконання такої діяльності вимагає від них розуміння, вибудовування логічної конструкції як основи для винесення судження. Наведемо приклад системи дієслів та ключових запитань за таксономією Б.Блума для полегшення процесу формулювання цілей (див. табл. 1).

Відповідно до таксономії Б.Блума для досягнення поставленої мети у рамках компетентнісного підходу в проектних класах «Інтелект України» застосовується система методів, що забезпечують розвиток творчих здібностей учнів. Розглянемо їх.

Метод проблематизації. Проблемні завдання мають особистісно-розвивальний характер і природно постають із досвіду і потреб самих учнів. Створивши для учня проблемну ситуацію, цікаву для всього класу, отримуємо можливість «розгальмувати» механізм його мислення. Залучення учнів під час проблемного заняття до формулювання проблеми і гіпотез щодо її вирішення поглиблює інтерес до самостійного процесу пізнання, відкриття істини: факт – гіпотеза – теорія – знання (істина). Завдання вчителя – спрямувати вивчення навчального матеріалу шляхом відмови від прямої, однозначної відповіді на запитання учнів.

Методи проблемного обговорення і евристичної бесіди. Ці методи передбачають поєднання усного викладу матеріалу вчителем, постановку проблемних запитань, які виявлятимуть особистісне ставлення учнів до них, його життєвий досвід, знання, здобуті поза школою.

Загальні цілі навчання (За таксономією Б.Блума)

Загальні цілі навчання (дієслова для формулювання цілей)	Ключові запитання
Знання: конкретних даних // визначає, добирає, позначає, вибирає (значення терміна), називає (конкретний факт, дату, подію, місце); констатує (факт); засобів і способів дії за конкретними даними // ідентифікує (символ), перераховує (етапи процесу), описує (метод); категорій і загальних понять // цитує (правило), викладає (принцип, закон, теорію), згадує назву (теорії), відтворює (структуру).	Хто...? Що...? Коли...? У який спосіб...? Де...? Скільки...?
Розуміння: переклад // переструктурує (за скороченою формою), переформулює, переказує (власними словами), наводить приклади, переводить (таблицю в графік); інтерпретація // розрізняє (істотне, несуттєве) пояснює (схеми й графіки, використання методів), узагальнює, підсумовує (факти); екстраполяція // показує, фіксує наслідки (за певними фактами).	Який приклад відповідає...? Яка ідея...? Чи правильно я розумію? ... Чи можете Ви пояснити...? Як можна перефразувати (резюмувати)...
Застосування: змінює, підраховує, демонструє (правильне використання методу, процедури), виявляє, маніпулює, модифікує, діє, робить, відносить, показує, вирішує, використовує (поняття, принципи для аналізу нових ситуацій), застосовує (закони, теорії до ситуацій практики).	Що буде результатом, якщо...? Як застосувати для...? Чи можна використати... для...? Як можна вирішити... проблему, використовуючи знання про...?
Аналіз: елементів // розрізняє (логічні помилки, позиції, припущення тощо); диференціює, виокремлює (компоненти моделі); розпізнає (приховані значення); ідентифікує (припущення, причини), вирізняє (подібності й розходження); розпізнає (упередження), відрізняє (факти від думок); зв'язків // розкриває, схематизує зв'язки (між фактами, наслідками); реконструює (взаємодії й взаємини); порівнює (гіпотезу з певною інформацією); організаційних принципів // схематизує (модель), виявляє (структуру роботи).	Як... зв'язано з...? У чому розходження...? Які основні припущення...? Які можливі мотиви...? Які складові...? Як можна класифікувати...?
Синтез: породжує (унікальне повідомлення, оригінальну ідею), створює (апарат, метод, модель), розробляє (схему для класифікації інформації, модель), складає (вірш, розповідь, есе), планує, складає (план експерименту), інтегрує (рішення проблем), комбінує, розробляє (схему для класифікації), поєднує, підсумовує (знання з різних галузей до плану вирішення проблеми), реорганізує, модифікує в нову цілісність (ідеї, інформацію, процеси), робить дедуктивні висновки з абстракцій, робить індуктивні висновки з конкретної інформації.	Як можна адаптувати..., щоб створити інше... Що можна запропонувати, щоб мінімізувати (максимізувати)... Як можна об'єднати... За яким критерієм можуть бути об'єднані... Що повинне бути об'єднане, щоб підтвердити...? Як... включити в...?
Оцінювання: судить, оцінює (логічну послідовність інформації, відповідність висновків даним), порівнює (ідеї), протиставляє, критикує, описує, розрізняє, розпізнає (суб'єктивізм), пояснює, підтверджує, інтерпретує, співвідносить, підсумовує, підтримує, аргументує, перевіряє (переконливість доказу).	Ви згодні з ... Чому...? Чому обрано саме це...? Чи буде краще, якщо... Що можна запропонувати, щоб... Як це можна оцінити...?

Метод дослідницького навчання. Навчальний процес організовується шляхом застосування системи теоретичних і практичних дослідницьких завдань, що характеризуються високим рівнем проблемності. Всі етапи пізнавального процесу учні долають самостійно, використовуючи переважно продуктивно-практичний і пошуковий методи навчання.

Найефективнішою формою для вирішення завдань дослідницького характеру вважаємо групову роботу учнів із застосуванням навчального *мозкового штурму* (автор А.Осборн), який характеризується як колективний пошук нетрадиційних шляхів розв'язання проблем. Використання цього методу

під час дослідження проблеми сприяло подоланню психологічної інерції, продукуванню максимальної кількості альтернативних рішень у мінімальний термін. Психологи визначають мислення людини у звичайних ситуаціях здебільшого свідомістю, в якій панують контроль і порядок, а для подолання психологічної інерції потрібно створити умови для прориву з підсвідомості. Під час мозкового штурму ми записували всю інформацію, відкидаючи будь-яку критику (словесна, жестова, мімічна), підтримуючи будь-яку ідею.

Зазначимо, що мозковий штурм є ефективним за умов дотримання таких правил: висловлювати можна будь-які ідеї; заохочувати вільне

асоціювання; записувати всі асоціації; завершувати підсумком, визначенням найцікавіших ідей. Отже, під час дослідження проблеми застосування мозкового штурму допомогло учням визначити мету, чітко сформулювати проблемну ситуацію, висвітлити альтернативні рішення, перевірити ідеї на практиці тощо. Одним із етапів мозкового штурму є складання *асоціативного куща* (або грона), що допомагає відшукати та зафіксувати всі асоціації стосовно запропонованих понять (проблем), використовуючи всі типи асоціацій (прямі, фантастичні, емпатійні (засновані на розумінні емоцій)). Так, асоціація є продуктом мислення, у розвитку якого важливу роль відводиться методу порівняння за подібністю і відмінністю.

Узагальнюючи, зазначимо, що завдяки всьому дидактичному спектру компетентнісної освіти – змісту, цілям, методам і формам – створюються педагогічні умови для розвитку творчих здібностей учнів. Це забезпечується і дотриманням базових принципів компетентнісної освіти: вчитися пізнавати, вчитися робити, вчитися бути разом і вчитися жити.

Література

- Євдокімов В. «Чотири кити» дидактичної моделі навчання учнів початкової школи всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Інтелект України» / В.Євдокімов, І.Гавриш // Рідна школа. – 2013. – №10. – С. 42–46.
- Матюшкин А.М. Концепция творческой одарённости / А.М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1989. – №6. – С. 29–33.
- Махмутов М.И. Проблемное обучение. Основные вопросы теории / М.И. Махмутов. – М.: Педагогика, 1975. – 368 с.
- Моляко В.А. Творческая одарённость и воспитание творческой личности / Подг. В.А. Моляко. – К.: Знание, 1991. – С. 19.
- Пономарёв Я.А. Психология творчества [Текст] / Я.А. Пономарёв. – М.: Наука, 1976. – 304 с.
- Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: ПитерКом, 1999. – 720 с.
- Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник / С.О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
- Сластёнин В.А. Педагогика: Инновационная деятельность / В.А. Сластёнин, Л.С. Подымова. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 308 с.
- Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа. – 1976. – Т. 2. – С. 420–421.
- Теплов Б.М. Способность и одарённость / Б.М. Теплов // Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – С. 129–139.
- Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58–64.
- Эддоус М. Методы принятия решений / М.Эддоус, Р.Стэнсфилд // Пер. с англ. под ред. член.-кор. РАН И.И. Елисеевой. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 590 с.

- Anderson L.W. A Taxonomy for learning, teaching, and assessing / L.W. Anderson, D.R. Krathwohl. – New York: Longman, 2001. – 156 p.

Анотації

Світлана ДОЦЕНКО, Василина ХАЙРУЛІНА Дидактичний потенціал компетентнісної моделі освіти у розвитку творчих здібностей учнів проектних класів «Інтелект України»

У статті визначено дидактичний потенціал розвитку творчих здібностей учнів: зміст, цілі, принципи, форми і методи. Схарактеризовано педагогічні умови розвитку цих здібностей: організація навчання в дії, використання спеціальних методів навчання, спрямованих на дослідницьку діяльність, створення вільної атмосфери навчання. Акцентовано увагу на теоретичній базі розвитку творчих здібностей в умовах компетентнісного підходу – таксономії Б.Блума.

Ключові слова: компетентнісна освіта, компетентність, творчість, креативність, творчі здібності, навчання, проблема, гіпотеза, таксономія Б.Блума.

Светлана ДОЦЕНКО, Василина ХАЙРУЛИНА Дидактический потенциал компетентностной модели образования в развитии творческих способностей учащихся проектных классов «Интеллект Украины»

В статье определен дидактический потенциал развития творческих способностей учащихся: содержание, цели, принципы, формы и методы. Охарактеризованы педагогические условия развития этих способностей: организация обучения в действии, использование специальных методов обучения, направленных на исследовательскую деятельность, создание свободной атмосферы обучения. Акцентировано внимание на теоретической базе развития творческих способностей в условиях компетентностного подхода – таксономии Б.Блума.

Ключевые слова: компетентностное образование, компетентность, творчество, креативность, творческие способности, обучение, проблема, гипотеза, таксономия Б.Блума.

Svitlana DOTSENKO, Vasylyna KHAIRULINA Didactic potential of competency based education model in development of creative abilities of project classes pupils «Intellect of Ukraine»

The didactic potential of creative abilities of pupils: contents, goals, principles, forms and methods are determined in the article. The pedagogical conditions of development of these skills are characterized: organization of training in action, use of special teaching methods aimed at research, creating free atmosphere of schooling. The attention is focused on the theoretical basis of the development of creative abilities in conditions of competence approach – B.Blum's taxonomy.

Keywords: competency based education, competence, creativity, creative skills, schooling, problem, hypothesis, B.Blum's taxonomy.